

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Vår referanse
2023/3-2

Dato
13.06.2023

Rapport etter tilsyn 27. og 28. februar 2023

1 INNLEDNING

- (1) Den 27. og 28. februar 2023 gjennomførte Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret tilsyn hos Forsvarets operative hovedkvarter (FOH).
- (2) Tilsynet var meldt, se vedlegg 1, og fulgte et program som FOH og Ombudsnemnda var enige om på forhånd, se vedlegg 2.

2 ET UTVALG AV OMBUDSNEMNDAS OBSERVASJONER OG MOTTATTE OPPLYSNINGER UNDER TILSYNET

2.1 Sjef Forsvarets operative hovedkvarter

- (3) Sjef FOH fortalte Ombudsnemnda at krigen i Ukraina har medført at Europa befinner seg ved et veiskille, der man har gått fra dyp fred og militær nedrustning, til en sikkerhetspolitisk krise, krig på europeisk territorium og militær oppbygging på svært kort tid. Norge må, som europeisk stat, forholde seg til den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen og erkjenne at vi ikke vil forbli upåvirket.
- (4) Sjef FOHs oppfatning er at FOHs evne til å lede operasjoner, både nasjonalt og med allierte, holder høyt nivå. Sjef FOH etterlyser et større volum for å få større effekt.

2.2 Hovedverneombudet og tillitsvalgte for ansatte

2.2.1 Om Forsvaret som arbeidsgiver ved omstillinger, med de pågående «modernisering og effektivisering»-relaterte prosessene som bakteppe

- (5) Hovedverneombudet og de tillitsvalgte fortalte Ombudsnemnda at Forsvaret er en utålmodig virksomhet når det gjelder å hente ut og presentere gode effekter av omstilling. Negative sider ved omstillingen dysses ned. Nemnda ble fortalt at det er kultur for «grønnmaling» av rapporter i Forsvaret, det vil si at det er et press i kommandolinjen om ikke å avgi rapporter med uønsket innhold.
- (6) Forut for omstillinger opplever de ansatte ofte å bli presentert for et glorifisert målbilde og lovord om hvor bra alt skal bli. De ansatte opplever at omstillingsprosesser nær sagt alltid ender med større arbeidsbyrde på den enkelte som følge av reduksjon av årsverk og dårligere struktur og uklare roller fordi den enkelte får flere hatter.

- (7) De tillitsvalgte for ansatte ved FOH opplever at økonomisk innsparing er det altoverskyggende målet når Forsvaret omstiller. De tillitsvalgte reagerer på det de omtaler som et fravær av alminnelig forvaltningsskikk når Forsvaret skal omstille. Militære sjefer som skal gjennomføre omstillingsprosesser, mottar ikke tilstrekkelig opplæring i arbeidslivets spilleregler. De tillitsvalgte oppfattes som «sand i maskineriet», fordi de kobles på for sent i prosessen og må dra i håndbrekket som følge av ledelsens prosessfeil.
- (8) De tillitsvalgte informerte Ombudsnemnda om at det militære hierarkiet som gjør seg gjeldende i det daglige, gjør det vanskelig for de tillitsvalgte å bli ansett som reelt likeverdige parter med arbeidsgiver i arbeidsrettslig sammenheng. De tillitsvalgte påpeker at det er svært viktig at arbeidsgiverrepresentanten har en riktig rolleforståelse. De tillitsvalgte har hatt dårlig erfaring med dette i forbindelse med «modernisering og effektivisering» ved FOH.
- (9) Ombudsnemnda ble informert om at Forsvaret flyter på at personellet er meget dedikert: Mange har søkt seg til Forsvaret for å forsvare Norge, med livet som innsats, hvis det kommer til det. Dette gjør at personellet møter mer hverdagslige problemstillinger, som omstillingsprosesser, med høy tåleevne og stor ståpåvilje. Denne innstillingen glatter over og til dels skjuler realiteten.

2.2.2 *Om eiendom, bygg og anlegg*

- (10) De tillitsvalgte informerte Ombudsnemnda om at personellet kvier seg for å melde fra om dårlige EBA-forhold (eiendom, bygg og anlegg), i frykt for at forsvarspolitiske myndigheter heller vil nedlegge arbeidsplassen enn å utbedre forholdene.

2.3 Tillitsvalgte for soldater i førstegangstjeneste

2.3.1 *Treningstilbudet*

- (11) De tillitsvalgte for soldatene opplever at soldatenes treningstilbud i Bodin leir ikke er godt nok. Ut over at treningstilbudet er viktig for soldatenes trivsel, peker de tillitsvalgte på at manglende trening kan føre til at man ikke klarer kravene til å bli visekorporal/visekonstabel/visespesialist etter førstegangstjenesten, og at dette i sin tur kan gå ut over rekrutteringen til et videre karriereløp i Forsvaret.

2.3.2 *Tjenestens innhold og arbeidsmiljøet*

- (12) De tillitsvalgte opplever at soldatene har et underskudd på «grønn» tjeneste, som vil si tjeneste i felt. De tillitsvalgte informerte Ombudsnemnda om at det er mangel på kompetente undervisningskrefter for slik tjeneste.
- (13) De tillitsvalgte opplever at soldatene ikke mottar tilstrekkelig undervisning innen etikk, jus og militærmakt, nærmere bestemt om krigens regler. En av de tillitsvalgte uttrykte det slik: «Jeg føler meg ikke stridsdyktig nok.» En annen sa: «Jeg føler meg ikke så sikker som jeg burde vært.»

- (14) De tillitsvalgte informerte Ombudsnemnda om at enkelte vaktssoldater opplever ensomhet når de er på vakt, og at dette går ut over det psykososiale arbeidsmiljøet.

2.3.3 Vaktssoldatene som bor på Reitan

- (15) De tillitsvalgte fortalte Ombudsnemnda at soldatene i Bodin leir er godt fornøyde med velferdstilbudet, men at vaktssoldatene som bor på Reitan og som har turnustjeneste der, ikke får noe reelt velferdstilbud. Soldatene som bor på Reitan fortalte nemnda at de savner å få sosialisere seg med soldatene i Bodin leir.
- (16) Den tillitsvalgte for vaktssoldatene som bor på Reitan, informerte Ombudsnemnda om at det er funnet sopp eller mugg i dette forlegningsbygget (kaserne Bravo). Vaktssoldatene synes det er kritikkverdig at denne bygningen brukes som forlegning for soldater, selv om sopp/mugg er fjernet fra oppholdsrommene som er i bruk.

2.3.4 Mobbing og seksuell trakassering

- (17) De tillitsvalgte informerte Ombudsnemnda om at de som soldater føler seg trygge i Forsvaret. Det forekommer at soldatene opplever språk seg imellom som er uønsket, men ikke av en slik mengde eller styrke at det kvalifiserer til en «kultur».

2.4 Varslingsgruppen ved Forsvarets operative hovedkvarter

- (18) Varslingsgruppen behandler varslings saker ved FOH og avgir rapport om sitt arbeid til Forsvarsstaben hvert tertial. FOH følger overordnet prosedyre for varslings i forsvarssektoren og Forsvaret, samt en egen, intern prosedyre som stiller krav til saksbehandling av varslinger.
- (19) Varslingsgruppen informerte Ombudsnemnda om at det ved FOH er utarbeidet en intern instruks for behandling av varslings saker. Blant annet er det instruksfestet at fornærmede i saken skal informeres om utfallet av saksbehandlingen.
- (20) Varslingsgruppen ved FOH opplever at selve saksbehandlingen er blitt god, men at forebyggingsarbeidet mangler krav, styring, kontrollmekanismer og kompetanse.

2.5 Operasjonsstøtteavdelingen i Bodin leir

- (21) Operasjonsstøtteavdelingen utdanner ca. 400 soldater hvert år. De utdanner soldatene for ulike driftsenheter i Forsvaret og for ulike fagmyndigheter.
- (22) Operasjonsstøtteavdelingen opplever at Bodin leir står på en «rødliste» hos forsvarspolitiske myndigheter. Det innebærer at man i realiteten har bestemt seg for å nedlegge leiren. I praksis medfører dette at viktige behov – se avsnitt 24 – ikke blir adressert av forsvarsledelsen, selv om driften i leiren fortsetter med uforminsket styrke.

- (23) Operasjonsstøtteavdelingen tror Bodin leir er tatt med i det politiske «dragsuget» til flystasjonen, det vil si det politiske vedtaket om å nedlegge Bodø hovedflystasjon / Luftforsvarsbase Bodø, og at dette skyldes det faktum at Bodin leir tradisjonelt har vært forbundet med luftvern av flystasjonen. At leiren i dag støtter et bredt spekter av driftsenheter og fagmyndigheter, er noe Operasjonsstøtteavdelingen frykter er oversett av forsvarspolitiske myndigheter.
- (24) Operasjonsstøtteavdelingen informerte Ombudsnemnda om at det i Bodin leir er behov for nytt vaktlokale, ny hundekennel og gjerdeperimeter, og at bygningsmassen gjennomgående er påvirket av slitasje og elde. Nemnda selv gjorde seg den observasjon at mange pendlere ved FOH forlegges i militært lokale som ligger utenfor leirgjerdet til Bodin leir.

3 OMBUDSNEMNDAS OPPFATNING

3.1 Forsvaret som arbeidsgiver i omstillingsprosesser og slagsiden mot personellet

- (25) På bakgrunn av andre tilsyn og tidligere avdelingsbesøk og møter med personell, har tilsynet hos FOH forsterket Ombudsnemndas inntrykk av at militære myndigheter, i sin iver etter raskt å tilfredsstille politiske ambisjoner, glemmer eller forsømmer å ivareta personellet sitt på en tilstrekkelig god måte i omstillingsprosesser. Som et minimum mener nemnda at Forsvaret må sørge for at personellet som berøres av omstillingen, mottar informasjon som er riktig, tidsnok, og at Forsvaret må sørge for at personellets medbestemmelse og representasjon gjennom tillitsvalgte, ivaretas.
- (26) Ombudsnemnda mener det kan være meget krevende å gjennomføre omstillinger på en god og riktig måte. Hvis det stemmer at Forsvaret mangler kompetanse når det kommer til å gjennomføre omstillinger på en god og riktig måte, mener nemnda det er svært viktig at tåleevnen og ståpåviljen til Forsvarets personell ikke blir utnyttet til å dekke opp for Forsvarets feil som arbeidsgiver. I et beredskapsmessig perspektiv mener nemnda det vil være svært uheldig om denne innstillingen hos personellet tæres vekk, og at personellet mister tilliten til Forsvaret som arbeidsgiver. Hvis resultatet av nær sagt enhver omstilling oppleves å være større belastning på den enkelte, og det i tillegg er lite informasjon underveis og prosessen oppleves som uriktig, mener nemnda dette er et alvorlig problem.

3.2 Soldater i førstegangstjeneste

- (27) Ombudsnemnda merker seg at det også under dette tilsynet var gjennomgående hos soldatene i førstegangstjeneste – slik dette kom til uttrykk gjennom deres tillitsvalgte – at mange har en følelse av manglende kunnskap om sin egen rolle i en krise/krig.
- (28) Under møtet med Operasjonsstøtteavdelingen fikk Ombudsnemnda inntrykk av at de foresatte forsøker å strekke seg langt for å ta vare på soldatene sine. Nemnda synes det er viktig at soldatene som bor på Reitan, ikke blir nedprioritert hva gjelder boforhold og velferdstilbud.

3.3 Bodin leir

- (29) Ombudsnemnda merker seg at ansatte i Bodin leir opplever at leiren nærmest holdes kunstig i live, at dette innebærer at avdelingen ikke har noen reell mulighet til å få gjennomslag for ønskede investeringer, og at dette står i kontrast til at virksomheten i leiren fortsetter med uforminsket styrke. Nemnda er bekymret for slitasjen dette medfører på de ansatte. Når det gjelder ønskede investeringer, forventer nemnda at det er den reelle bruken av en militær leir eller base som er styrende for midlene som tildeles.
- (30) I et beredskaps- og sikkerhetsperspektiv synes Ombudsnemnda det er betenkelig at ansatte har forlegning utenfor leirgjerdet til Bodin leir. Nemnda mener at militære personellforlegninger bør ligge innenfor en militær sikkerhetsparameter. Nemnda mener at sikkerhetshensyn er viktigere enn hensyn som begrunner å ha forlegning utenfor den aktuelle leir eller base.

For Ombudsnemnda

Roald Linaker
forsvarsombud

Vedlegg

- 1 Brev om tilsyn
- 2 Program for tilsyn

DET KONGELIGE FORSVARSDPARTEMENT

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Deres ref.:

2023/6-9

Vår ref.:

2021/2225-17/FD V 2/HETH

Dato:

01.09.2023

Forsvarsdepartementets uttalelse til tilsynsrapporter av februar og april 2023

Forsvarsdepartementet (FD) viser til rapportene etter tilsyn gjennomført av Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret ved Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) 27.-28. februar 2023 og ved Rena leir 25.-26. april 2023.

Informasjonen som fremgår i rapportene tas til orientering og vil sammen med annen informasjon inngå i departementets kunnskapsgrunnlag i styringen av forsvarssektoren. Flere av temaene som ombudsnemnda løfter i rapportene er kjent for FD. FD har omtalt forholdene i tidligere uttalelser til tilsynsrapporter, spesielt det som omhandler såkalt funksjonelt fravær, personellmangel og statusen på eiendom, bygg og anlegg (EBA) i sektoren.

Disse temaene følges av FD gjennom styringsdialogen med Forsvaret og i de årlige budsjettprosessene. Personell og EBA vil være en viktig sak i ny langtidsplan for forsvarssektoren. Regjeringen har i sine to første budsjett prioritert en ekstraordinær satsning på personellrelatert EBA. I forsvarsbudsjettet for 2023 foreslo regjeringen en bevilgning på til sammen 100 millioner kroner i straktiltak for utbedring av vedlikehold og levetidsforlengelse av kaserner og kvarter. Dette kommer i tillegg til de investeringsprosjektene som allerede foreligger innen personellrelatert EBA. Gjeldende langtidsplan for forsvarssektoren tar ikke tilstrekkelig høyde for vedlikehold og utvikling av EBA. Regjeringen vil fortsette innsatsen på dette området i kommende budsjettprosesser og i arbeidet med nye langtidsplan.

I samme forsvarsbudsjett foreslo regjeringen midler til økte utdanningskvoter, rekruttering og tiltak for å beholde personell med kritisk kompetanse. Disse bevilgningene, sammen med tiltak som fattes av Forsvaret som Hærens fokus på lagførerutdanningen, vil bidra til å øke både antall personell og kompetansen i Forsvaret i tiden fremover. Det er likevel kjent at det må legges ned en betydelig innsats innen kompetansebygging i årene som kommer, og for å

Postadresse:
Postboks 8126 Dep.
0032 Oslo

E-postadresse:
postmottak@fd.dep.no

Kontoradresse:
Glacisgata 1
Oslo

Webseite:
www.regjeringen.no/fd

Telefon:
23 09 80 00

Org.nr.:
972 417 823

Saksbehandler:
rådgiver Henrik Izzet Thommesen
Seksj for iverksetting og styring av personell- og kompetansepolitikk

erstatte ledere som ble utdannet i de store krigsskolekullene på slutten av 1980-tallet. Dette vil være faktorer som vil måtte tas høyde for i arbeidet med ny langtidsplan.

Videre noterer FD ombudsnemndas omtale av moderniserings- og effektiviseringsprosessene i Forsvaret. Departementet vil understreke at Forsvarets ledelse har stor grad av myndighet til å organisere og lede slike prosesser. Det er forventet av samtlige sektorer i staten å effektivisere der det er hensiktsmessig, og forsvarssektoren er ikke unntatt dette. I stor grad er det en forutsetning for en effektiv anvendelse av økte bevilgninger. Samtidig forventer FD at ansatte og deres tillitsvalgte inkluderes og ivaretas i slike prosesser, spesielt i prosesser som involverer omstilling. Dette er presisert i etatsstyringsmøter med etatene og overfor etatenes HR-sjefer. Statsråden har også tatt dette opp med forsvarssjefen. Det er tydelig kommunisert forventninger om et aktivt partssamarbeid på alle nivåer i virksomheten.

Med hilsen

Kjersti C. Klæboe (e.f.)
ekspedisjonssjef

Casper Erichsen
kommandør

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:
Forsvarsstaben